5

ప్రజాపతి

ఉద్యోగికి దూరభూమి లేదంటారు. లేదనే అనుకుందాం! కాని అది అతగాడి అదృష్టమనిగాని, దురదృష్టమని గాని తేల్చి చెప్పాలి గదా! చెప్పరు. అదృష్టంగా పరిణమిస్తే అభినందిస్తారు; దురదృష్టం క్రింద పర్యవసిస్తే అవహేళన చేస్తారు. అదృష్ట దుర దృష్టాల మాటకేమిగాని పాదలేపనంతో అవసరం లేకుండా దేశాలు తిప్పి చూపించగలిగింది ఉద్యోగం. ఎటొచ్చీ ప్రవరుడికి లభించిన పాదలేపనానికీ, ప్రభుత్వ శాఖల్లో ఉద్యోగానికీ ఒక్కటే తేడా కనిపి స్తుంది. పాదలేపనం నిన్ను నీ యిచ్ఛవచ్చిన చోటికి తీసుకెళ్తుంది. ఉద్యోగం దానికి మనస్కరించిన చోటుకు నిన్ను గిరవాటు పెడు తుంది. లోకంలో ఒక వ్యక్తిపైన మరో వ్యక్తికి కోపం వస్తే— ఆ రెండో వ్యక్తి మొదటి వాడి కన్నా బలవంతుడైన పక్షంలో 'చూడు నిన్నేం చేస్తానో, ఏడు చెరువుల నీళ్ళు త్రాగిస్తాను' అనడం రివాజు! ఏడు చెరువుల నీళ్ళేం కర్మమని ఏడూళ్ల నీళ్ళు త్రాగించేది ఉద్యోగం. నా మట్టుకు నేను మాత్రం ఉద్యోగ రీత్యా ఏడు జిల్లాల నీళ్ళు త్రాగాను. జానెడు పొట్టకోసం ఇంతదేశం తిరగాలా అని విస్తు పోయే అమాయకు లెవరైనా ఉంటే, వాళ్ళతో సంజాయిషీ చెప్పు కోవాలసి వస్తుంది. బువ్వపెట్టే కన్నతల్లి లాంటిది ఉద్యోగం! పిల్లి తల్లి తన కూనలను ఏడిళ్ళు తిప్పగాలేనిది, ఉద్యోగం ఏడు జిల్లాలు తిప్పడం అబ్బురమా!

సరే, అది తిప్పింది. నేను తిరిగాను. అసలు కథ అదిగాదు. ఉద్యోగంలో బదిలీవల్ల ఏవో కొన్ని ఇబ్బందులంటూ ఉండకపోవు. ఎవరి కష్టాలు వారే అనుభవించుకోవలసినవనీ, ఆనందాలు మాత్రం అందరితో కలిపి పంచుకోదగినవనీ చెబుతారు పెద్దలు. ఐనా ఊళ్ళు తిరగడం వల్ల లభించే ఆనంద మేముంది? ఆ మాటకొస్తే ఏది ఆనందం? సుష్ఠుగా భోజనం చేయగలగడమా! హమేషా వినోద వ్యాసంగాల్లో మునిగితేలడమా! దండిగా డబ్బు గడించడమా! ఇవన్నీ మనిషికి ఆనందాన్ని చేకూర్చేవేగాని, నన్నడిగితే వీటికి మించిన మహదానందం వేరొకటుంది. ఇలాతలం ఎక్కడికీ ఒక్కటే అయినా కొండలతో, కోనలతో, పండిన పొలాలతో, పచ్చిక మైదానాలతో, ఆనంద వైవిధ్యంతో కన్నులకు పండువ గొలిపే ప్రకృతి సౌంద ర్యాన్ని తిలకించడం కంటే ఆనందం ఏముంటుంది? ప్రకృతి సంగ తలా ఉండగా మానవుల వేషభాషల్లో, జీవన విధానంలో, సాంప్ర దాయంలో ఎన్ని తరహాలు! ముక్కూ మొగమూ, కాళ్ళూ చేతులూ లాంటి అంగాలన్నీ ఒక్కమాదిరివే అయినా, మనుషుల్లో ఒక్కొక్కరి వాలకం ఒక్కొక్క మోస్తరుగదా! సాలార్జంగ్ మ్యూజియంలో ప్రవేశిస్తే, ప్రతి వస్తువులోనూ ఏదో వైచిత్రి మిళితమై ఉండడంచేత దేన్ని చూడాలో, దేన్ని చూడనవసరంలేదో స్ఫురించదు. భగవంతుడి మ్యూజియంలో సజీవంగా నడయాడే నమూనాలకు సైతం పై మాట వర్తించక పోదు. ఒకరిని చూచిన కంట ఒకరిని చూడలేము. ఒకరిని అర్థం చేసుకునే పద్ధతిలో ఒకరిని అర్థం చేసుకోలేము. భౌతికాకృతి కంటికి స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది.అంతరంగం ఊహకైనా మనుషులతో పరిచయం కలగడ మెంత సులభమో, అర్థం చేసుకోగలగడం అంత కష్టం. ఐనా ఆ ప్రయత్నం, ఆ సాధన మనసు కెంతైనా ఆనందా న్నిస్తుంది.

పదిహేనేళ్ళ ఉద్యోగ జీవితం. ఏ ఊరిలోనూ పట్టుమని రెండే ళ్ళుండటం జరిగింది గాదు. క్రొత్త పరిసరాలతోనూ, పరిస్థితులతోనూ సర్దుకోలేక మార్పును అభిలషించినంత కాలం ససేమిరా వీల్లేదని

చెప్పేవారు అధికారులు. ఉన్న లోటుపాట్లన్నింటికీ తట్టుకుని ఈ ఊరు గూడా నివాసయోగ్యమే ననుకోడం ఆలస్యం—దూర్వాసుణ్ణి వెన్నంటి విష్ణుచక్రంలా ట్రాన్స్‌ఫరు ఆర్డరు తరుముకొచ్చేది. దూర ప్రయాణంలో మజిలీలకు మల్లే క్రొత్త క్రొత్త ఊళ్ళను చూడవలసి వచ్చేది. పాత మజిలీలకు సంబంధించిన తలపులు మాత్రం ఒక పట్టాన వదిలిపెట్టేవి గావు. వసంతం వచ్చి ఏ పడుచుపిల్ల వాలుజడలోనైనా మల్లెమొగ్గ కనిపిస్తే కదిరి మల్లె పువ్వుల మధుర పరిమళాలు మనసంతటా నిండిన మధురానుభూతితో ఒడలు పులకరిస్తుంది. భోజనానంతరం తాంబూలం నములుతున్నప్పుడల్లా కడపలో తమలపాకులు జ్ఞప్తి కొస్తాయి. వేరొక ఊరు పాములకు ప్రఖ్యాతి. మనుషులు మేదర మంచంపైనే గానీ నేలపైన పడుకోరు. మనుషుల నోటంట పాముల కథలు వింటుంటే, అక్కడ మానవులు పాములతో సహజీవనం నెరపుతున్నారేమోనన్న భ్రమ గూడా కలుగుతుంది. ఇంకొక ఊరిలో ఆహార పదార్థాలన్నీ పుష్కలంగా లభిస్తాయి—ఒక్క మంచినీళ్ళు మినహాగా! అరమైలు దూరం వెళ్తేగానీ అరబక్కెట్టు నీళ్ళు దొరకవు. నిత్య సత్యవ్రతుడంటే హరిశ్చంద్రుడు, పితృవాక్య పరిపాలకుడంటే శ్రీరామ చంద్రుడు జ్ఞప్తికి వచ్చినట్టుగా ప్రతి ఊరికి సంబంధించి ఓ ముఖ్యమైన స్మృతి మిగిలిన వాటి నన్నింటినీ త్రోసిరాజని ముందు కొస్తుంటుంది. ఆ విధంగా శ్రీపురాన్ని గురించి తలచుకోగానే మదిలో మెదిలేది పువ్వులు, తమలపాకులు లాంటి విలాస వస్తువులకు గానీ, పాములు మంచి నీళ్ళ కటకటల్లాంటి ఈతి బాధలకు గానీ సంబంధించింది గాదు. అది ఓ వ్యక్తికి సంబంధించిన స్మృతి. ఆ వ్యక్తి పేరు విశ్వపతి.

విశ్వపతి రాజకీయ వేత్తగాదు. రచయిత గాదు. ఉద్యోగి కూడా కాడు సరిగదా, ఉద్యోగం చేయగలిగిన లక్షణాలు సైతం అతనిలో కనిపించవు. పోగా బ్రతుకు తెరువుకోసం వ్యాపారం, వ్యవసాయం, చేతిపనులు లాంటి వృత్తులను చేబట్టినట్టు గూడా తోచదు. కాని భక్తులు ఏ విధంగా తలచుకుంటే ఆ విధంగా ప్రత్యక్షమయ్యే భగ

వంతుడిలా, ఏ విధంగా ఊహించిన వాళ్ళకు ఆ విధంగా కనిపించే విశిష్టత ఏదో అతనిలో ఉంది. రాజకీయ, సాహిత్య, వ్యవసాయాది విషయాల్లో అతనికి పరిచయమేగాక ప్రవేశం గూడా ఉన్నట్టు కనిపించ డమే అందుకు కారణమైతే గావచ్చు. వ్యక్తిత్వానికి మల్లే అతని ఆకారంలో గూడా ఏదో ప్రత్యేకత ఉంది. స్థూలమూగాక, బక్క-పలచనా గాక మధ్యరకంగా చక్క-ని చిక్క-ని కాయవాటు శరీరం అతనిది. దోరనేరేడు పండులా నలుపు, ఎరుపు కలిసిన దేహచ్ఛాయ. నుదురు పైభాగాన కొంచెంగా తెల్లబడిన శిరోజాలు. ముక్కు- క్రింద పై పెదవిమీదికి గుబురుగా వంగిన మీసాలు అతడి స్వరూపానికి అలంకారాలు. పాంటువేసి చొక్కా- తొడిగినా, పంచకట్టి జుబ్బా వేసినా, మరెలాంటి వేషమైనా ఆ ఆకారం పైన ఎబ్బెట్టుగా కనిపించదు. ఎదురైన ప్రతి మనిషికీ వయ సెంతుంటుందన్న జిజ్ఞాసకు పూనుకునే అవసరం....'వయసు'తో పని ఉన్న ఇన్షూరెన్సు ఏజంట్లకు మిన హాగా మరెవ్వరికీ ఉండదు. కాని కొందరి నిజమైన వయసు తెలిసి నప్పుడు మాత్రం తారున నోరు తెరచి ఆశ్చర్య పడడం అప్పు డప్పుడూ అరుదుగా నైనా జరుగుతుంది. విశ్వపతి విషయంలో నే నలాంటి ఆశ్చర్యానికి లోనయ్యానని మాత్రం ఒప్పుకోక తప్పదు.

అర్డరు చేతబట్టుకుని శ్రీపురం వెళ్ళిన క్రొత్తలో జరిగిన సంగతి. కాపురాన్ని ఇంకా పాత మజిలీ నుంచీ క్రొత్త మజిలీకి తెచ్చుకోలేదు. సాయంకాలాల్లో ఉబుసుపోక కోసం ఆ ఊళ్ళో లభ్య మయ్యే వ్యాసంగాలపైన పరిశీలన జరుపుతున్నాను. స్వతహాగా వ్యాపార కేంద్రం గావడంవల్ల, క్రొత్తగా నెలకొల్పబడిన ప్యాక్టరీల వల్ల దినదినాభివృద్ధి చెందుతున్న పట్టణం శ్రీపురం. దీపగృహాలు గానీ, చార్మినార్ లాంటి ఉన్నత గోపురాలు గానీ లేని కొరతను తీరుస్తూ, ఊరి మధ్యగా ఓ గుట్ట కనిపిస్తుంది. సంధ్యా సమయాల్లో ఆ గుట్టనీడ పడేచోట ఓ రాతి కట్టడం ఉంది. కట్టడం ఎంత పాతదో, దాని తాలూకు నేమ్‌బోర్డు గూడా అంత పాతదే! ఎండకెండి, వానకు తడిసి అక్షరాలు క్షరమై పోవడంచేత, కట్టడాన్ని గురించిన వివరాలు తెలుసు

కోడానికి ఆ బోర్డు బొత్తిగా ఉపకరించడంలేదు.ఐనా నాలుగు రోజుల్లో విషయం తనంతటదే తెలిసివచ్చింది. అది ఆ వూరిక్లబ్బు. ఇంటా బయటా ఆడుకునే క్రీడలన్నింటికీ అక్కడ సదుపాయాలున్నాయి. అనుబంధంగా గ్రంథాలయముంది. క్రీడలన్నా, పుస్తకాలన్నా ఆసక్తి లేనివాళ్ళు ఏకాంతంగా కాలం గడపడానికి తోటలో చెట్ల చాటున సిమెంటు బెంచీలున్నాయి. ఆ క్లబ్బుకు వెళ్ళిరావటం వల్ల ఎంతో కొంత రిక్రియేషన్ లభించడ మొక్కటే గాదు, విశ్వపతిని వీలైనంత తొందరగా కలుసుకునే అవకాశం గూడా నాకు లభించింది. వీలైనంత తొందరగా అని ఎందుకంటున్నానంటే శ్రీపురంలో నివసిస్తూ విశ్వపతిలాంటి వ్యక్తిని కలుసుకోకుండా ఉండటం, కలుసుకున్న తర్వాత పరిచయం కలగకుండా ఉండటం దాదాపుగా అసంభవం గనుక!

శ్రీపుర నాగరిక సమాజంలో విశ్వపతికున్న స్థానం ఈ పాటికి మీకు చూచాయగా అర్థమయ్యే ఉంటుంది. మరింతగా దాన్ని వివరించ డాని కిది సందర్భంగాదు. మొదటిసారిగా విశ్వపతి శ్రీపురం క్లబ్బులో కనిపించాడన్నదే ప్రస్తుతాంశం.కనిపించడానికి పదిపదిహేను నిమిషాల ముందు నుంచీ నే నతడి పొలకువను గుర్తింప వలసి వచ్చింది. అందుకు కారణం ధారావాహికంగా సాగుతున్న అతడి ప్రసంగం.

"నేనాది నుంచీ చెబుతున్నాను గదండీ! ఆలోచనలు హెచ్చిన కొద్దీ మనిషికి సుఖం తగ్గిపోతుంది. 'ఎలాగూ—'అని అడ్డుతగులుతా రేమో! చెబుతున్నానుగా. మొన్న వొక పుస్తకం కావలసి వచ్చి—నాక్కాదు, మా బంధువుల అబ్బాయి ఒకడున్నాడు. భగవంతుడు వాణ్ణి చదువుకోడానికే పుట్టించాడు. మరేమో వాళ్ళ నాన్నను కొడుకు చదువు కోసం సంపాదించడానికే పుట్టించి ఉంటాడు— వాడి కోసం కాలేజీ లైబ్రరీకి వెళ్ళాను. లైబ్రేరియన్ ఎరిగున్న మనిషి. 'రాక రాక వచ్చారండీ విశ్వపతిగారూ! రండి లైబ్రరీ చూద్దురుగాని' అని గదుల్లోకి తీసుకెళ్ళాడు. అవేం పుస్తకాలయ్యా వెంకట్రావూ! ఒక్క గణిత శాస్త్రానికే పన్నెండు బీరువాలా! ఏనుగను తీసుకొచ్చి అగ్గిపెట్టెలో పెట్టమనేవాడు బుద్ధిహీనుడైతే, ఆ

బీరువాల్లోని విజ్ఞానాన్నంతా తాటి కాయంతలేని తల బుర్రలో పట్టించ మనే వా డెందుకు బుద్ధిమంతుడో నా కర్థం కాదు. అందుకనే నేను పుస్తకాలు చదవడం ఎన్నడో మానేశాను. ఇక ఆలోచించడమంటారా? అందుకు పూనుకుంటే అయిదు నిముషాల్లో నాకు నిద్రొచ్చేస్తుంది. అసలు నేను విపరీతంగా మాట్లాడుతానని లోకంలో ఒక అపప్రథ ఉంది. అందులో కాస్త నిజం లేకపోలేదనుకోండి. కాని నే నెందు కలా మాట్లాడుతానో ఎరుగుదురా సుబ్బయ్యగారూ! చెప్పమంటావా తారకం! ఎప్పటికప్పుడు బుద్ధికి తోచినదల్లా మాట్లాడేస్తుంటే ఇక ఆలోచనలకు ఆస్కారమెక్కడ? ఇటీవల ఓ తమాషాగూడా జరిగింది. ఒకానొక బాల్యమిత్రుడితో కలిసి హోటలుకు వెళ్ళాను. మాటలమధ్య ఏవో ప్లేట్లు టేబిలుపై కొస్తున్నాయి; వెళ్ళిపోతున్నాయి. 'ఇప్పటికి మూడు మసాల దోసెలు తిన్నావు. నాలుగో దానికి ఆర్డరిమ్మంటే అందుకు సిద్ధంగా ఉన్నాను.' అంటూ ఆ మిత్రుడు హెచ్చరిస్తున్నాడు, ఎలా తినగలిగానంటారు? నా కుక్షిలో అంతగా జఠరాగ్ని ప్రకోపముందంటే అందుకు కారణం ఏమిటి? ఆలోచనలే మానవుణ్ణి క్రుంగదీసేవి. ఆలోచనలు లేకుండా ఉండటమే ఆరోగ్యానికి పునాది. ఈ సందర్భంలో ఓ పిట్టకథ కూడా చెప్పుకోవచ్చు........"

"ఏం, ఏకంగా హరికథ పెట్టుకోగూడదూ?" లైబ్రరీలో ఎవరో గొణుక్కుంటున్నారు.

పత్రికా పఠనం సరిగా కొనసాగక నేనుగూడా తల పైకెత్తి ప్రసంగం వినవచ్చిన వైపు చూచాను. సరిగ్గా ఆ సమయానికి నా వైపే చూస్తున్నాడు విశ్వపతి. నా చూపులో ఎలాంటి భావం ప్రతిబింబించిందో నాకు తెలియదు; పత్రికా పఠనానికి అంతరాయం కలిగి ఉండవచ్చునుగాక, అంతమాత్రానికి ఓ పెద్దమనిషి ప్రవర్తనపట్ల వైముఖ్యం ప్రకటించడం భావ్యం కాదేమో! అతని సంగతి నా కేమీ పట్టనట్టుగా తలదించుకుని మెల్లగా వెలుపలికి వచ్చేశాను.

చీకటి పడబోతోంది. ఆటలాడి అలసిపోయిన క్రీడాకారులు

క్రష్షులు తెప్పించుకుని త్రాగుతున్నారు. వరండాలో పేకాట జోరుగా సాగుతోంది. రేడియోలో వస్తున్న లలిత సంగీతం మరికొంతసేపు ఉండిపొమ్మని బ్రతిమాలుతున్నట్టు శ్రావ్యంగా వినిపిస్తోంది. ఆ సందడిలో పిలుపు వినిపించింది—

"ఏమండోయ్ మేష్టరుగారూ! నమస్కారాలు. కొత్తముఖం కనిపిస్తే పలకరించడం అలవాటు. మూడో వ్యక్తి ఒకడు పరిచయం చేసి పెట్టేదాకా నోటికి తాళం వేసుకుని కూర్చోడం నా చేతగాదు. నే నిలా చొరవగా వ్యవహరించడం కొందరికి రుచించక పోవచ్చు........"

"అబ్బే, రుచించకపోవడాని కిందులో...."

"తెలుసు. మీది సరళ స్వభావమని చూడగానే గ్రహించాను. ముఖాన్ని చూస్తే మనస్తత్వం తెలిసిపోదుటండీ! అన్నట్టు నేను మీ ముఖం వైపు చూడ్డాని కిది ప్రథమ పర్యాయం కాదు. ఇదివరకే నాలుగైదుసార్లు చూచాను...."

"మీరా? నన్నా?"

"తల వంచుకుని మీపాటుకు మీరు వెళ్ళిపోతుంటారు గనుక మీరు నన్ను చూచి ఉండరు. మొదటిసారిగా పదిహేను రోజుల క్రితం పాత చావడి దగ్గర కనిపించారు. ఉదయం పది గంటలప్పుడు చేతిలో ఏవో ఆఫీసుఫైళ్ళతో గాంధీరోడ్డు వైపు వెళ్తుంటే—ఆ రోడ్డు పైన ఉన్న దొకటే ఆఫీసుగదండీ—ఆ ఆఫీసు కొక క్రొత్త ఉద్యోగి వచ్చినట్టున్నారని గ్రహించాను...."

లేనిపోని ఆలోచనలతో బుర్రను పాడుచేసుకోకూడ దన్నది విశ్వపతి తనపైన తానే విధించుకున్న కఠిన నియమం. కాని అదే విశ్వపతి పట్టణంలో ప్రవేశించిన ఒకానొక ఉద్యోగిని గురించి ఇంతగా ఆలోచించి అతణ్ణి గురించి అప్పుడే కొన్ని నిర్ణయాలకు రాగలగడం చాలా ఆశ్చర్యకరమైన విషయం!

"ఆ తర్వాత మళ్ళీ నాలుగైదుసార్లు చూచాను మిమ్మల్ని! బహుశా పోయిన శుక్రవారం రాత్రనుకుంటాను, మీరు రంగన్న

క్రష్షులు తెప్పించుకుని త్రాగుతున్నారు. వరండాలో పేకాట జోరుగా సాగుతోంది. రేడియోలో వస్తున్న లలిత సంగీతం మరికొంతసేపు ఉండిపొమ్మని బ్రతిమాలుతున్నట్టు శ్రావ్యంగా వినిపిస్తోంది. ఆ సందడిలో పిలుపు వినిపించింది—

"ఏమండోయ్ మేష్టరుగారూ! నమస్కారాలు. క్రొత్తముఖం కనిపిస్తే పలకరించడం అలవాటు. మూడో వ్యక్తి ఒకడు పరిచయం చేసి పెట్టేదాకా నోటికి తాళం వేసుకుని కూర్చోడం నా చేతగాదు. నే నిలా చొరవగా వ్యవహరించడం కొందరికి రుచించక పోవచ్చు........"

"అబ్బే, రుచించకపోవడాని కిందులో...."

"తెలుసు. మీది సరళ స్వభావమని చూడగానే గ్రహించాను. ముఖాన్ని చూస్తే మనస్తత్వం తెలిసిపోదుటండీ! అన్నట్టు నేను మీ ముఖం వైపు చూడ్డాని కిది ప్రథమ పర్యాయం కాదు. ఇదివరకే నాలుగైదుసార్లు చూచాను...."

"మీరా? నన్నా?"

"తల వంచుకుని మీపాటుకు మీరు వెళ్ళిపోతుంటారు గనుక మీరు నన్ను చూచి ఉండరు. మొదటిసారిగా పదిహేను రోజుల క్రితం పాత చావడి దగ్గర కనిపించారు. ఉదయం పది గంటలప్పుడు చేతిలో ఏవో ఆఫీసుపైళ్ళతో గాంధీరోడ్డు వైపు వెళ్తుంటే—ఆ రోడ్డు పైన ఉన్న దొకటే ఆఫీసుగదండీ—ఆ ఆఫీసు కొక క్రొత్త ఉద్యోగి వచ్చినట్టున్నారని గ్రహించాను...."

లేనిపోని ఆలోచనలతో బుర్రను పాడుచేసుకోకూడ దన్నది విశ్వపతి తనపైన తానే విధించుకున్న కఠిన నియమం. కాని అదే విశ్వపతి పట్టణంలో ప్రవేశించిన ఒకానొక ఉద్యోగిని గురించి ఇంతగా ఆలోచించి అతణ్ణి గురించి అప్పుడే కొన్ని నిర్ణయాలకు రాగలగడం చాలా ఆశ్చర్యకరమైన విషయం!

"ఆ తర్వాత మళ్ళీ నాలుగైదుసార్లు చూచాను మిమ్మల్ని! బహుశా పోయిన శుక్రవారం రాత్రనుకుంటాను, మీరు రంగన్న

బంకులో కిళ్ళీ కొనుక్కుని వసంత విహార్ మెట్లెక్కుతుంటే చూచాను. బసచేయడానికి చక్కటి గదులున్న హోటల్ అదొక్కటే! క్రొత్తగా ఈ ఊరికి వచ్చారు. బంధువులుండరు. తెలిసినవాళ్ళుగూడా లేరేమో! హోటల్లో మకాం పెట్టక మరేం చేస్తారు పాపం!"

ఉద్యోగులపట్ల విశ్వపతిలాంటి పెద్దమనిషి ఈమాత్రం శ్రద్ధ వహిస్తున్నందుకు అభినందించవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది. ఆసక్తి గూడా లేక పోలేదు. కాని అవకాశం మాత్రం లభించింది గాదు....

"వసంతవిహార్ కవతల నాలుగో వీధిలోనే మా ఇల్లు. మాట్లాడుకుంటూ వెళ్దాంగాని వస్తారా రంగనాథంగారూ!"

"మీకు నా పేరుగూడా తెలుసునన్న మాట!" విస్తుపోతూ అడిగాను.

"మీ ఆఫీసులో నాకు తెలియని వాళ్ళెవరు? ఓ బంట్రోతు మూలంగా తెలిసింది—'ఎవరో రంగనాథం గారటండీ బాబయ్యా! హిందూపురం నుంచి వచ్చారట. తా నేమిటో, తన పనేమిటో అంతే గాని మరొక ధ్యాస లేదాయనకు! ఇచ్చకాలతో, నక్క వినయాలతో ప్రాపకంకోసం దగ్గరకు వెళ్ళబోయిన వాళ్ళను ఆయన ఎక్కడికక్కడే దులిపి పారేస్తారు. ఎత్తులు సాగకపోతే ముంచుకొచ్చేది ఉక్రోషమే గదండీ! పాపం, బుజ్జినాన్న లందరూ లోలోపలే కుతకుతలాడిపోతున్నారు....' అన్నాడు. అందుకు నే నన్నానుగదా 'మరే మనుకున్నావురా అబ్బీ, మానేజరు గిరీ అంటే మాటలా! దానంతటి కీలకమైన ఉద్యోగం అదే! పాకీవాడి దగ్గరనుంచీ కమీషనరు దాకా, కౌన్సిలర్ల దగ్గర నుంచీ కంట్రాక్టర్ల దాకా అందరికీ మేనేజరుగారి తోడ్పాటు అవసరమే! అలాంటి ఉద్యోగి కాస్త ముభావంగా ఉండటమే మంచిది' అన్నాను. ఒప్పుకుంటారా రంగనాథం గారూ!"

అభిప్రాయభేదాలకు ఆస్కారంలేని మంచి మాటలే చెబుతున్నాడు విశ్వపతి. ఒప్పుకోక చేసే దేముంది!

ఉన్నట్టుండి అతడు విషయాంతరంలోకి దాటుకున్నాడు. "చూడండి రంగనాథంగారూ! మీ రెప్పుడైనా చారిత్రక ప్రదేశాలకు వెళ్ళారో లేదో తెలియదు. హంపీ, అజంతా, ఎల్లోరాల్లాంటి కళా క్షేత్రాల్లో యాత్రికుల కొక 'మార్గదర్శి' తారసిల్లుతుంటాడు. చెట్టు, గుట్ట, పుట్ట—దేన్ని గురించైనా సరే అతడు విస్మయం కలిగించే కథలు చెప్పగలడు. సరిగా అలాగే క్రొత్త ఊరికి వెళ్ళినప్పుడు, ఆ ఊరి బాగోగుల్ని తెలియజెప్పడానికి ఓ వ్యక్తి అవసరం. అభ్యంతరం లేకపోతే మీరు నన్ను మీ శ్రేయోభిలాషిగా భావించవచ్చు...."

"ఎంతమా టెంతమాట! అభ్యంతర మెందుకు?"

అప్పటికి తనేమో నా ప్రతిపాదనను బలపరచినట్లు "అలాగన్నారు బాగుంది" అన్నాడు విశ్వపతి. కార్యక్రమంలో తరువాతి అంశంలోకి వచ్చినట్టుగా అతడు శ్రీపురాన్ని గురించి చెప్పసాగాడు. 'అప్పిచ్చువాడు వైద్యుడు' అన్న పద్యం ఉదాహరింపబడిన తర్వాత మొదటి పాయింటు మీద వివరణ కొనసాగుతోంది—"ఫ్యాక్టరీల మూలంగా పట్టణంలో కార్మికుల జనాభా హెచ్చిన తరువాత ఇప్పుడిక్కడ వడ్డీ వ్యాపారానికి మూడు పూవు లారుకాయలుగా ఉంది. కిటుకులన్నీ తెలిసిన ఆసాములపాలిటికి వడ్డీ వ్యాపారం బంగారుగుడ్లు పెట్టే బాతులాంటిది. ప్రోనోటుపైన అప్పుదొరికే పద్ధతి ఏనాడో రద్దయి పోయింది. రెండువందల రూపాయల కిమ్మత్తు చేసే నగ పైన వందరూపాయల అప్పు లభిస్తే, అందుకు అవసరాన్నిబట్టి అయిదు నుంచీ పదిదాకా వడ్డీ రేటు అమల్లో ఉంది. ఎంతటి ఉద్యోగస్థుడికైనా ఒక్కొక్కప్పుడు అనుకోని అవాంతరాలవల్ల నెల జీతం చాలకపోవచ్చు. తప్పనిసరి పరిస్థితుల్లో అప్పు కావలసి రావచ్చు. కాని ఒకసారి అప్పుల ఊబిలో దిగబడిపోతే మళ్ళీ పైకి లేవగలగడం అసాధ్యం. అందువల్ల అంగళ్ళలో అకౌంటుపైన సరుకులు దొరికే వెసులుబాటుండడం చాలా మంచిది."

అందాకా చెబుతూవచ్చి "అదిగోనండీ రంగనాథంగారూ! అదే మా బట్టలకొట్టు" అన్నాడు విశ్వపతి. వెంటనే సంజాయిషీ

గూడా ప్రారంభించాడు—"స్వప్రయోజనం మనసులో ఉంచుకుని నే నిలా మాట్లాడుతున్నానని మీ రనుకోవచ్చు. కాని నే నంతటి వెర్రివాణ్ణి మాత్రంగాను. మీలాంటి ఉద్యోగి కావాలనుకుంటే, ఇతర పూచీలు. పేచీలు లేకుండా అకౌంటు పెట్టుకునే దెకాణాలు వెయ్యి ఉన్నాయి. ఆ వెయ్యింటిలో మా దొకటని మాత్రం మీరు భావిస్తే చాలు...."

మేము నిలుచున్న పేవ్‌మెంటు కెదురుగా రోడ్డు కటువైపున ఉన్న బట్టల కొట్టులో విద్యుద్దీపాలు దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్నాయి. వ్యాపారం ముమ్మరంగా సాగుతోంది. నగ్న సౌందర్యాన్ని ప్రస్ఫుటం చేస్తున్న పాముకుబుసంలాంటి తెలివలువల వల్లెవాటులో నిండుసైజు రబ్బరు బొమ్మలు అద్దాల బీరువాల్లోనుంచి చిరునవ్వులు వెదజల్లుతున్నాయి. కాని చూడగానే నన్నాకర్షించింది ఆ రబ్బరుబొమ్మల సోయగం మాత్రం కాదు. దుకాణంలో ప్రొప్రయిటరు స్థానంలో కూర్చుని ఓ యువకుడు హావభావాలతో, హస్త చాలనాలతో వ్యాపారంపైన అజమాయిషీ జరుపుతున్నాడు. ఆకారంలో అన్న దమ్ములకు కొన్ని పోలికలుండటం సహజమే! కాని ఆ యువకుడు ముమ్మూర్తులా విశ్వపతిని పోలి ఉన్నాడు. క్రాపింగులోనూ, మీసకట్టులోనూ ఉన్న కించిత్తు విభేదాన్ని విస్మరిస్తే అతడు విశ్వపతికి నిలువుటద్దంలో కనిపించే ప్రతిబింబమే ననుకోవచ్చు.

"ఏమిటో పరిశీలనగా చూస్తున్నారు" అన్నాడు విశ్వపతి.

"మరేం లేదు. మీ తమ్ముడు అచ్చంగా మీలాగే ఉన్నాడు" అన్నాను.

"ఓహో, అదా?" విశ్వపతి పెద్దపెట్టున నవ్వసాగాడు. మీరు గూడా పొరబడక తప్పలేదన్నమాట! తమ్ముడు కాడండోయ్ రంగనాథమ్‌గారూ? వాడే మా పెద్దబ్బాయి—అంటే జ్యేష్ఠ పుత్రు డన్న మాట!"

'నేను నివ్వెర పడిపోయిన మాట వాస్తవం! ఎంత లేదన్నా దుకాణంలో ఉన్న ఆ యువకుడికి ముప్పై యేళ్ళకు తక్కువ

ఉండదు. ఆ ముప్పైకి మరో ఇరవై కలుపుకుంటే విశ్వపతి అయిదు పదులు దాటినవాడు. కాని కాలం అతడి ఆకృతిపైన తన ముద్రల్ని వేయడం ఏనాడో మానుకున్నట్టుంది. ఏ పది పదిహేనేళ్ళకు మునుపో వయసు ఆగిపోయి, అప్పటినుంచీ నిరంతర యౌవన సౌభాగ్యం చేత అనుగ్రహింపబడినట్టున్నాడు విశ్వపతి.

"కాసేపు కొట్టులో కూచుందామంటారా రంగనాథంగారూ! హాయిగా కూచోవచ్చు. కాని ఏ మాత్రం తామసించినా మీకే ఇబ్బంది........"

"ఇబ్బందా? నాకు?"

"కాదా మరి!మా ఊరి హోటల్లో ఎనిమిదిన్నరకల్లా భోజనాలు ఖాళీ అయిపోవడం మామూలు........"

"నిజమే! నా అవసరాలను గురించి నాకంటే మీకే బాగా తెలిసినట్టుంది" అన్నాను నవ్వుతూ.

కొంతదూరం వరకూ మా ఇద్దరి మధ్య మౌనమే ఆవహించింది. గడచిపోయిన ఒకటి ఒకటిన్నర గంటల వ్యవధిలో విశ్వపతిని గురించి కొన్ని వివరాలు తెలిశాయి. ముఖ్యంగా అతడు సమవయస్కుడన్న అభిప్రాయం పొల్లయిపోయింది. రెండో విషయం నేననుకున్నట్టుగా అతడు మధ్యతరగతి కుటుంబీకుడుగాడు. బజారు వీథిలో దర్జాగా సాగుతున్న జవుళి వ్యాపారం సమాజంలో అతడి స్థాయిని చెప్పకనే చెబుతోంది. మీదు మిక్కిలి ఎదుటివాడి ఔదార్యమూ, సౌజన్యమూ నా పాలిటికి అతడి స్వప్రయోజనంలా కనిపించింది. సారాంశ మేమిటంటే మనుషులపైన నిర్ణయాలు తీసుకునే విద్యలో నాకు ఓనమాలైనా రావని విశదమైంది!

విలంబనం జరగకుండా ఎవరికి సమర్పించుకోవలసిన కాంప్లిమెంట్లు వారికి సమర్పించుకోవడం మంచిది! ఆ పనే చేశాను.

"మీకు మీ అంతటి కుమారుడున్నాడు. ఆపదలో ఆదుకున్న పుణ్యంలా సకాలంలో కలిగిన సంతానంవల్ల తల్లి దండ్రులకు వృద్ధాప్యంలో సుఖసంతోషాలు లభిస్తాయి.ఆ విధంగా మీరు చాలా అదృష్టవంతులు........"

"అలాగైతే పనిలో పనిగా మరొక విషయం చెప్పాలి మీకు. నా అంతటివాణ్ణి చూచారుగదూ! నన్ను మించిన కుమారుడు గూడా వున్నాడు. వీడు సత్యమైతే వాడు సుందరం! కోరమీసాలవాడు, నిక్కిన భుజాలవాడు, మూరెడు వెడల్పు ఛాతీవాడు, మెలి తిరిగిన కండలతో వస్తాదులాంటివాడు ఈ ఊళ్ళో మీ కెక్కడైనా కనిపిస్తే వాడే సుందరమని మీ రనుకోవచ్చు. మిట్ట బజారులో బియ్యం మండీ వాడిది. నెల కిన్ని బియ్యం కావలసి వుంటాయని మీరు మండీలో ఒక మాటు చెబితే చాలు, నిర్ణయించిన తేదీన బియ్యం మీ యింట్లో ఉంటాయి........"

విశ్వపతి సహాయాని కెలా కృతజ్ఞత చెప్పుకోవాలో తోచటం లేదు.

గమ్యస్థానం ఎదుటకు వచ్చేసరికి విశ్వపతి హోటలు నివాసం మానవుడి కేమంత సుఖప్రదం కాదన్న విషయం పైన మాట్లాడు తున్నాడు—హోటలు భోజనం నాలుకకు ఇంపితంగాదు. అక్కడి గదులు నల్లులకు నాట్యమందిరాలు. వీలైనంత తొందరగా కాపురాన్ని తెచ్చుకోడం మంచిది. అసలు వీలుకావడానికేముంది? ఇల్లు కుదిరితే చాలు. ఆ డిపార్టుమెంటు మూడో వాడిది. వాడిపేరు చంద్రం. పట్ట ణంలో ఎక్కడెక్కడ ఇళ్ళు ఖాళీగా ఉన్నాయో వాడికి క్షుణ్ణంగా తెలుసు.

"మిమ్మల్ని కలుసుకోమని వాడితో చెబుతాను. మరింక సెల విప్పిస్తారా రంగనాధంగారూ! గుడ్ నైట్ ...."

జడివాన వెలిసినట్టుగా విశ్వపతి మాయమైపోయాక గూడా చాలాసేపటివరకూ అతడి మాటలే చెవుల్లో మారుమ్రోగుతూ ఉండి పోయాయి. అతణ్ణి గురించిన తలపులు తుమ్మెదల ఝుంకారంలా తల చుట్టూ ముసురుకోసాగాయి. ఓ గంటసేపు పరిచయం కలిగిన వ్యక్తిని గురించి తానొక కథ వ్రాయగలనని ధీమాగా చెప్పుకున్నాడు సోమ ర్సెట్ మాహం! ఊహించి ఓ కథనల్లడం దానంతటది దుస్సాధ్యమైన విషయమేమీ కాదు. కాని అల్లినకథ వాస్తవానికెంత దగ్గరగా ఉంటే

అంతగా రచయిత తన ప్రయత్నంలో సఫలీకృతుడైనట్టు భావించవచ్చు. అలాగైతే దొరికిన ఆధారాలతో నేను విశ్వపతి జీవితగాథ నెందుకు సంగ్రహంగా ఊహించుకోగూడదు? - సామాన్య కుటుంబంలో పుట్టి వుంటాడు విశ్వపతి. స్వప్రయోజకత్వంతో ఆస్తిపాస్తులు గడించాడు. కొడుకుల్ని బాగా చదివించాడు. కుర్చీకి ఒడలు దత్తంచేసే పరాధీనపు బ్రదుకంటే విశ్వపతికి రుచించదు. అందుకనే కుమారుల్ని స్వేచ్ఛకు ఆస్కారమున్న వాణిజ్యంలో దింపాడు. మగవాడు జీవితంలో విజయాన్ని సాధించాడంటే, ఆ విజయానికి వెనుక అతడి అర్ధాంగి యొక్క విశిష్టమైన పాత్ర ఉండితీరుతుంది. అనుకూల దాంపత్యం విశ్వపతికి భగవంతుడిచ్చిన వరం. ఇంగితాన్ని గుర్తించి వర్తించే అర్ధాంగి. గీచిన గీటు దాటని కుమారులు. వడ్డించిన విస్తరిలాంటి జీవితం. మానవుడి కింతకంటే కావలిసిందేముంది?

ఆలోచనలనుండి విడివడిన తరువాత ఎప్పుడు నిద్రపట్టిందో తెలియదు. ఇంకా తెల్లవారకమునుపే తలుపుపైన ఎవరో బాదుతున్నట్టుగా సవ్వడి వినిపించి నిద్రలేచాను. ఆగంతుకు డొక ఇరువదేళ్ళ యువకుడు. తలుపు తెరిచేసరికి ముకుళిత హస్తుడై సిద్ధంగా ఉన్నాడు—

"నమస్కారమండీ! రంగనాథం గారంటే మీరేకదూ?"

'అవు' నన్నాను.

"నాన్నగారు చెప్పారు, మీ కో ఇల్లు కావలసి ఉందని! నా ఎరుకలో రెండు మూ డిళ్ళున్నాయి. జండామాను వీథిలో ఉన్నదైతే మీ ఆఫీసుకు చాలా దగ్గర. కాని అది అచ్చంగా ఇల్లుగాదు. ఒక పెద్ద హాలు. పిట్టగోడలతో దాన్ని మూడు గదులుగా విభజించారు. భోజనాలకు ఒకటి. రెండోది స్టోరు రూము. మూడోదానిలో పడుకోవచ్చు. ఆ ఇల్లు మీకు నచ్చకపోతే కోనేటిగట్టున వినాయకుడి గుడి ప్రక్కన ఓ ఇల్లుంది. ఇల్లు చాలా పెద్దది. అందులో నాలుగు వాటాలున్నాయి. మిగిలిన వాటాల వాళ్ళతో సర్దుకోగలిగితే అక్కడ కావలసిన సదుపాయాలన్నీ ఉన్నాయి...."

"ఇంతకంటే మంచి ఇళ్ళు దొరకవా అబ్బాయ్?" ప్రశ్నించాను.

"వేడుకకొద్దీ వెలకదండీ మరి! అద్దెకాస్త ఎక్కువగా చెల్లించుకుంటే సరి. సినిమాలో సెట్టింగులలాంటి ఇళ్లున్నాయి. రెండు గదులు, ఓ హాలు, ముందర వసారా, వెనుక బాత్‌రూము, వంటగది, పెరడు, చేదబావి...."

"బాబ్బాబూ, మరిన్ని వివరాలెందుకు! అలాంటి ఇల్లు కుదిర్చిపెడితే చాలు. అద్దె కాస్త ఎక్కువైనా ఫరవాలేదు...."

"ఏమంత ఎక్కువగాదు. యాభై రూపాయలకు అయిదో పదో ఎక్కువగావచ్చు. మాదాగుడి దగ్గర నిలబడి మంగతాయారమ్మగారని అడిగితే ఎవరైనా చెబుతారు. ఆవిడే ఇంటావిడ! స్వయంగా వచ్చి ఇల్లంతా చూపెడుతుంది. బుగ్గలు పుణికి 'బంగారు నాన్నవు గదూ! నీ కోసమే ఇల్లు కట్టించా'నని గూడా చెబుతుంది...."

"చాలా థాంక్స్ అబ్బాయ్! ఇల్లు కుదిరేదీ, కుదరకపోయేదీ వేరేమాట! కాని తోడివారిపైన ఇంతగా అక్కర, మక్కువ చూపించే వాళ్ళు మాత్రం ఎక్కడో అరుదుగా గానీ కనిపించరు...."

"మన్నించండి మేష్టారుగారూ! ఇందులో పెద్దగా పరోపకారమని చెప్పదగిందేమీ లేదు. అంతా బిజినెస్సు! మీ కోసం ఈ కబురు తెచ్చానేమో, అద్దె సెటిల్ చేస్తానేమో, మంగతాయారమ్మ దగ్గర చెవులు పిండి నా కమీషన్ నేను వసూలుచేసుకుంటా నేమో, జరిగేదంతే! అవతల నాకు చాలా పనుంది. మళ్ళీ రేపుదయాన్నే మీకు కనిపించడం...."

ఆ అబ్బాయి ఎంత హుటాహుటిగానైతే వచ్చాడో అంత హఠాత్తుగానే అంతర్ధానమైపోయాడు. పని గట్టుకుని నా కోసం ఇంత దూరం వచ్చినవాడికి ఓ కప్పు కాఫీ ఇచ్చిపంపడం న్యాయమన్న సదుద్దేశం భావంలోనే జీర్ణంగాక తప్పిందిగాదు. ఒకవైపు ఇంకా తెల్లవారకమునుపే తనకేవో తొందర పనులున్నట్టు చెబుతున్నాడతను! పట్టణమంతా చెడదిరిగి ఎక్కడెక్కడ ఏయే ఇళ్లు ఖాళీగా ఉన్నాయో తెలుసుకోడమే కాదుగదా అతని బిజినెస్సు!

పరధ్యానంగా రోడ్డువైపు కిటికీ తెరిచాను. సందేహాల కన్నిం టికి సమాధానం చటుక్కున స్ఫురించింది.

వెనుక సీటుపైన ఇనుప దబ్బల చట్రంలో పాలడబ్బాలున్న సైకిలుపైన కూర్చుని నగర వీథిలో శరవేగంతో పయనించి పోతు న్నాడు చంద్రం. విశ్వపతిగారి మూడో అబ్బాయి!

రోజులు గడచిపోతున్నాయి. మంగతాయారమ్మ గారింట మేము కాపురం పెట్టిగూడా నెలరోజులు దాటింది. క్లబ్బుకు వెళ్ళా స్తున్నప్పుడల్లా బట్టల కొట్టులో విశ్వపతిగారి పెద్దబ్బాయి సత్యం కని పిస్తున్నాడు. బియ్యంకోసం నేను మిట్టబజారుకు వెళ్ళకపోయినా, విశ్వపతి వర్ణించిచెప్పిన రూపరేఖా విలాసాలతో వస్తాదులాంటి సుందరం గూడా అప్పుడప్పుడూ వీథుల్లో తారసిల్లుతున్నాడు. ఇక చంద్రం సంగతి సరేసరి! ప్రతిరోజు ఉదయము ప్రప్రథమంగా అతని దర్శనం తప్పనిసరి! మునుపటి కెప్పుడో లోకాన్ని నిద్రలేపే సత్కా ర్యాన్ని కోళ్లు, పక్షులు, మందమారుతాలు నిర్వర్తించేవని వినికిడి! ఇప్పుడు పట్టణాల్లో సదరుకార్యాన్ని నిర్వర్తించేవి సైరన్లు, పాల సైకిళ్లు!

గడచిపోయిన అధ్యాయంలో ఒకచోట కనిపించి తనను విస్మయచకితంచేసిన పాత్రయొక్క పునరాగమనంకోసం కుతూ హలంతో వేచివుండడం పాఠకుడి స్వభావం. ఎంతకూ ఆ పాత్ర కథ లోకి రాకపోతే పాఠకుడికి కొంత నిరుత్సాహం తప్పదు. విశ్వపతి విషయంలో నా కలాంటి ఆశాభంగం వాటిల్లిన మాట నిజం! వాతా వరణంలో పుట్టి, వాతావరణంలో కరిగిపోయే ఇంద్ర ధనుస్సులా అత డా రోజు క్లబ్బుదగ్గర కనిపించడమే కనిపించడం, హోటలు దగ్గర విడిపోవడమే విడిపోవడం!

వాకబుచేసి అతడి ఆచూకీ తెలుసుకోవాలన్న ఉద్దేశం కలగక పోలేదు. చంద్రాన్ని అడిగితే చెప్పకపోడుగదూ! కాని అతడు తొలి కోడికి తోడల్లుడు! నిద్రాసుఖం బాగా తెలిసిన పెద్దమనిషి ఒకాయన తెల్లవారుజామున కలకంఠి కూసినా సరే, తనకు దాన్ని మెత్తగా

మందలించాలన్న బుద్ధి కలుగుతుందన్నాడు. ఆ వేళప్పుడు పడకను వదిలిపెట్టి, లేచి వీథిలోకి వెళ్ళేపాటి ఓపిక ఎవరికుంటుంది?

ఉగాదికి బట్టలు కావలిసివచ్చి బజారుకు వెళ్ళాను. ప్రత్యేకించి నేను విశ్వపతిగారి కొట్టునే అభిమానించవలసిన అవసరమేమీ లేదు. కాని అతడే చెప్పినట్టుగా ఉన్న వెయ్యి దుకాణాల్లోనూ వాళ్ళదిగూడా ఒకటి. ఎందుకు వెళ్ళగూడదు? వెళ్ళాను. నే నెవరినో తెలియక పోయినా, ఒక క్రొత్త ఖాతాదారును తన ప్రభావం క్రిందికి తెచ్చుకో దలచే వ్యాపారస్తుడుగా తన పాత్రను చక్కగా నిర్వహించాడు సత్యం! తెలిసిన తరువాత మరింత గౌరవాన్ని ప్రకటిస్తూ చల్లగా డ్రింక్స్ తెప్పించాడు. 'మొదట బట్టల ఎన్నిక. వెల సంగతి తరువాతి మాట' అన్నది ఆ అంగడి 'మాటో' యేమో నాకు తెలియదు. బట్ట లన్నీ ఎన్నికై పార్సెల్ తయారవుతుండగా అతడు బిల్లుపైన అంకెల గారడీ ప్రారంభించాడు. 'ఇతరులకైతే ఇదీ రేటు. కాని మీకే వెలకే ఇస్తున్నాను' అంటూ ప్రతి బట్టపైన రెమిషన్ చూపించాడు. బిల్లు క్రింద షరాలాగా చిట్టచివర కొన్ని మాటలుగూడా చెప్పుకున్నాడు— "డబ్బు ఇప్పుడే ఇవ్వాలన్న నియమమేమీలేదు. ఎప్పుడు వీలైతే అప్పుడే ఇవ్వవచ్చు. మీబోటివాళ్ళ దగ్గర నిక్కచ్చిగా వ్యవహ రించడం మా వ్యాపార లక్షణం గాదు."

ఊరికి క్రొత్తవాణ్ణి గనుక ఇప్పుడప్పుడే అకౌంట్లు పెట్టించుకో దలచలేదని క్షమాపణ చెప్పుకున్నాను. బిల్లు చెల్లిస్తూ "నాన్నగారితో నా కొకసారి పరిచయం కలిగింది. రెండుమాసాల క్రిందటి మాట! ఆ తరువాత ఆయన్ను కలుసుకునే అవకాశం లభించింది కాదు" అన్నాను.

"అలాగా!" అన్నాడు సత్యం. కొంతసేపు మౌనంవహించి, తరువాత కొనసాగించాడు—"ఆయన వెయ్యిళ్ళ పూజారి. ఈ రోజు ఇక్కడుంటే రేపెక్కడుంటాడో చెప్పలేము. ఈ దేశం చాలా పెద్దది. ఎక్కడో ఒకచోట తేర్లు తిరణాలు, ఇంకా రకరకాల వినో దాలు జరుగుతుంటాయి. అక్కడల్లా ఆయన హాజరు!"

ప్రయోజకులైన బిడ్డలున్న తండ్రికి ఆమాత్రం దేశం తిరిగే వెసులుబా టుండడం న్యాయమే! విశ్వపతి అడిగి వచ్చిన అదృష్టంలో ఇదీ ఒక చిన్న విభాగమేమో!

ఉగాది పండుగ వచ్చివెళ్ళింది. అనుదిన వ్యాసంగాల అల జడిలో పాత జ్ఞాపకాలను మననం చేసుకోడానికి వ్యవధి చాలడంలేదు. విశ్వపతిని గురించి తలపెట్టడం దాదాపు మానుకున్నాననే చెప్పవచ్చు. ఒకప్పుడు లైబ్రరీలన్నీ గాలించినా దొరకని పుస్తకం, కాలక్రమాన ఒక సందర్భంలో యాదృచ్ఛికంగా చేతికొచ్చినట్లు ఓరోజు సాయంకాలం నాలుగురోడ్ల కూడలిలో ఎదురయ్యాడు విశ్వపతి.

"నమస్కారమండీ రంగనాథంగారూ! ఊరినుంచి నిన్ననే వచ్చాను. రావడం నెల్లూరునుంచే ననుకోండి. అంతకు మునుపు సేలం వెళ్ళాను. అక్కడి నుంచి కోయంబత్తూరు. ఆ రెండు ఊళ్ళల్లోనే మాకు జవిళీ కొనుగోలు. చేనేత చీరలకు మంచి గిరాకీ ఉందంటే నారాయణవనం వెళ్ళాను. 'ఎంతసేపూ కోకల సంగతే అయితే, ఇక నూకల సంగ తేమి'టని ఇంతలో మా సుందరం దగ్గరి నుంచి తాకీదు! సరే, 'ఛలో నెల్లూ'రనుకున్నాను. బియ్యం దొరికాయి. రైల్వేవాళ్ళు వాగన్లు లేవన్నారు. లేని వాగన్లు పుట్టించడానికి విజయవాడదాకా వెళ్ళి రావలసి వచ్చింది........"

పిల్ల కాలువగాదు, జీవనదిలాంటిది విశ్వపతి వాక్ప్రవాహం. అందులోపడి ఎంతదూరం కొట్టుకుపోవలసి ఉంటుందో తెలియదు. కాని అతడి వాగ్ఝరి మరీ అంత విశృంఖలంగా ముందు కురకడానికి వీల్లేకుండా ముగ్గురు పిల్ల లతణ్ణి వెన్నంటి ఉన్నారు. ఇద్దరు మగ పిల్లలు. ఓ అమ్మాయి.

"ఏమిటో చూస్తున్నారు, వీళ్ళెవ రనేనా రంగనాథంగారూ! ఇది మా ఎలిమెంటరీ స్కూలు బలగం! వీడు చలపతి. అయిదో క్లాసు. వీడు గోపీకృష్ణ మూడో తరగతి. ఇదేమో సరళ. లెక్కలు నేర్చుకుంటోంది. హమేషా ఊళ్ళు తిరుగుతుంటానా, వీళ్ళకు నేను కనిపించడమే అబ్బురం! బెల్ కాగానే బయటి కొచ్చారేమో, రోడ్డు

పైన నేను ప్రత్యక్షమయ్యాను. ఇక చూచుకోండి తమాషా! చాక్లెట్ కావాలని ఒకరు. రబ్బరు బంతికావాలని ఒకరు. రిబ్బను కొనిపెట్ట మని ఒకరు...."

కోరికల్ని వెల్లడించడంలో మాత్రమేగాదు, వాటిని సాధించడంలోగూడా ఆ పసిపిల్లలు నిష్ణాతులుగానే కనిపిస్తున్నారు. తనకు చాక్లెట్లు కొనివ్వకపోతే బిగ్గరగా ఏడ్చేయగలనని అల్టిమేటమ్ జారీ చేశాడు గోపి. చేతులతో నాన్నగారి కాళ్ళను పెనవేసుకుని అడుగు ముందుకు వెయ్యకుండా అడ్డు తగులుతోంది సరళ. రెండాకు లెక్కువ మేసినవాడే రెండో అబ్బాయి. నాన్నగారి జేబులో చేయివేసి చిల్లర డబ్బులు గుంజుకోడానికి శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

"ఉండండి రంగనాథంగారూ! ఓ నిమిషం. ఇప్పుడే వస్తాను" అంటూ అంగడి వైపు వెళ్ళబోతున్నాడు విశ్వపతి.

అప్పు డొక విచిత్రం జరిగింది.

ఉన్నట్టుండి చలపతి ఎందుకో వులికిపడ్డాడు. వాడి కళ్ళలో భయం తెరలు తెరలుగా కదలాడింది. "అన్నయ్యరా! గోపీ! అన్నయ్య" అంటూ వాడు పరుగు లంకించుకున్నాడు. వాడి వెను వెంట గోపి. వాడి అడుగుజాడల్లో సరళ.

వెనుదిరిగి రోడ్డువైపు చూచాను. ద్విచక్ర శకటారూఢుడై ఎక్కడికో వెళ్తున్నాడు సత్యం.

"చూచారా రంగనాథంగారూ! ఇదీ వరస. అన్నగారంటే గుండెల్లో జ్వరం వీళ్ళకు. చీటికీ మాటికీ వీపు చదునుచేస్తుంటే భయపడక ఏం చేస్తారు పాపం! అన్నట్టు మనం కలిసి చాలా రోజు లైంది. వెళ్ళి క్లబ్బులో కూర్చుంటే కాసేపు మాట్లాడుకో వచ్చు........"

నాకూ పిచ్చా పాటీ మాట్లాడుకోవాలనే ఉంది. కాని యింటి దగ్గర తొందర పను లుండిపోయాయి. బంధువుల ఆగమనం. గుడికి వెళ్ళాలన్న నిర్ణీత కార్యక్రమం. సమయానికి ఇల్లు చేరుకోకపోతే శ్రీమతి గారి ధాంధూములు. సహేతుకంగా సంజాయిషీ చెప్పు కొన్నాను.

"అలాగైతే మీ రొక పని చెయ్యండి. ఈరోజు శుక్రవారం. ఆదివారం రాత్రికి మీరు మా ఇంటికొచ్చి నా ఆతిథ్యం స్వీకరించాలి. ఎప్పుడో జరగవలసిందిది. ఈమధ్య నేను ఊళ్ళో లేకపోవడంవల్ల ఇంత ఆలస్యం జరిగింది. మరచిపోతారా రంగనాథంగారూ!"

"మరచిపోవడానికి నా కంతకంటే గొప్ప కార్యా లేము న్నాయి? ఈ రోజుల్లో డబ్బిచ్చినా దొరకనిది ఆదరం. మీ ఆదరాన్ని, సహాయాన్ని నే నెలా మరచిపోగలను! మీరు చంద్రంతో ఒక మాటు చెప్పారట! అతడేగనుక పూనుకోకుంటే అంత సులభంగా అలాంటి నివాసయోగ్యమైన ఇల్లు మాకు దొరికేదిగాదు. అంతేగాదు. ఇదివరకు మేము తెల్లనివన్నీ పాలే ననుకున్నవాళ్ళం. ఇప్పుడు చంద్రం మూలంగా అప్పటమైన పాలంటే ఏమిటో తెలుసుకోగలిగాము. మీ కుమారుడి సంగతి మీకు తెలిసి ఉండదనుకోనుగాని, చంద్రం చాలా చురుకైన అబ్బాయి........"

"కాదా మరి?" అందుకున్నాడు విశ్వపతి.

"ఇంటింటికీ తిరిగి పాలమ్ముకోవడం అదొక హీనమైన పనిగా కొందరు భావిస్తారు. అది మా అంతస్తుకు తగిన పనిగాదని! బంధువులు కొందరు మూతులు ముడుచుకున్నారుగూడా. కాని కాయకష్టం పైన నా కెంతో గౌరవం వుంది. చంద్రాన్ని పిలిచి 'ఇదీ నీ వృత్తి' అన్నాను. అన్నాను గనుకనే ఈనాడు వాడు అన్నగార్లపైన ఆధార పడకుండా తనూ ఒక మనిషయ్యాడు. అశ్రమంగా నెలకు రెండు వందల రూపాయలు సంపాదిస్తున్నాడు."

చీలిపోవలిసిన చోటు వచ్చింది. "మరైతే నేను వెళ్ళొస్తా నండీ విశ్వపతిగారూ!" అంటూ సెలవు తీసుకోడానికి ఉద్యుక్తుడి నయ్యాను.

"మరైతే బంధువు లెవరో వచ్చారన్నారుగదూ? వెళ్ళండి. అన్నట్టు మా యిల్లెక్కడో ఎరుగుదురా రంగనాథంగారూ, గుండూ రావువీధి. డోర్ నంబరు నలభై నాలుగు...."

ఆదివారం రానే వచ్చింది. అతిథికీ దేవుడికీ సమాన ఫాయిదా

ఇచ్చే దేశమే అయినా, ఆ అతిథిగూడా కొన్ని ప్రాథమిక నియమాలు పాటించడం లెస్స. అందుకనే మరింత ఆలస్యం చేయకుండా రాత్రి ఎనిమిది గంటలకల్లా గుండూరావు వీథిలో నలభైనాలుగో నెంబరు ఇంటి ముంగిట హాజరయ్యాను. నాలుగైదుసార్లు ఎలుగెత్తి పిలిచిన తరువాత "ఎవరూ, ఎవరూ?" అంటూ విశ్వపతి వెలుపలికి వచ్చాడు. "మీరేనా రంగనాథంగారూ! వచ్చేశారన్నమాట! చాలా సంతోషం! మాట నిలబెట్టుకోడం మంచివాళ్ళ పద్ధతి" అంటూ కతిపయ ద్వారాలు దాటించి లోపలికి తీసుకెళ్ళాడు. చిన్న హాలులాంటి పెద్ద గదిలో కూర్చోబెట్టాడు. పదిహేనేళ్ళ కుర్రవాడొకడు, వాడికంటే ఒకటి రెండేళ్ళు చిన్నదైన అమ్మాయి ఒకతె ఆ గదిలో చదువుకుంటు న్నారు. పై కప్పునుంచి వ్రేలాడుతున్న ఊయల్లో చంటిపాప నిద్ర పోతోంది. చీర చెరగు రెపరెపవల్లనైతేనేమి, గాజుల గలగలల వల్లనైతే నేమి ఆ ఇంటి గృహిణిగూడా చుట్టుప్రక్కల ఎక్కడో నడయాడుతున్న జాడలు స్ఫురిస్తున్నాయి. కాని ఒకానొక అతిథి సత్తముడి రాకకోసం అక్కడెవరూ నిరీక్షిస్తున్న సూచనలు లేవు. అవాంఛనీయమైన సంఘటనను దేన్నో మూకీభావంతోనే ఎదుర్కొం టున్నట్టుగా వాళ్ళు ఎవరి పనుల్లో వాళ్ళున్నారు. గదిలో నెలకొన్న స్తబ్ధతను చీల్చి చెండాడడానికి వీలైనంతలో విశ్వపతి ఏవో కొన్ని యత్నాలు చేస్తున్నాడు.

"ఈ గోడగడియారముంది చూచారూ. ఇది కొని నలభై యేళ్ళయింది. అప్పుడు నాకు పన్నెండేళ్ళు. నాన్నగారికీ, చింతపర్తి పాళెగారికీ చెప్పరానంత స్నేహం. ఒకసారి పాళెగారికి గవర్నరు దగ్గరనుంచి పిలుపొచ్చింది. ఆయనకు ఇంగ్లీషు రాదు. దుబాసీగా ఉండటానికని నాన్నగారిని వెంటబెట్టుకున్నారు. అక్కడ మూర్ మార్కెట్టులో ఈ గడియారాన్ని కొనడం జరిగింది. కొన్నవెల పది హేను రూపాయలు. ఈ డిజైన్లూ అవీ చూచి ఇది మ్యూజియంలో ఉంచదగినదని ఇటీవల నూటయాభై రూపాయలదాకా యిస్తామని అడిగారు...."

ఇంతలో చంటిబిడ్డ ప్రక్కకు దొర్లడంతో ఊయల కదిలింది. కదిలిన ఊయలతో బాటుగా విశ్వపతి ప్రసంగము గూడా మలుపు తిరిగింది.

—అది అచ్చి వచ్చిన ఊయల. తొలిచూలు బిడ్డ పుట్టినప్పుడు దీన్ని మాతామహులు కొనిచ్చారు. పుట్టిన బిడ్డను అందులో పడుకో బెడితే చాలు, మందులూ మాకులూ బొత్తిగా అనవసరం! బాలా రిష్టాలు, గ్రహబాధలు దరిదాపులకైనా రావు....

"పాలుగూడా పట్టనవసరంలేదా నాన్నా?" చదువుకుంటున్న కుర్రాడు తల పైకెత్తి అమాయకంగా ప్రశ్నించాడు.

అవకాశంకోసం ఎదురుచూస్తున్నవాడిలా విశ్వపతి విరగబడి నవ్వసాగాడు. "చూచారా! రంగనాథంగారూ! కొన్ని విషయాల్లో ఎంతో అమాయకుడు వీడు. కాని, చదువులోమాత్రం అమోఘమైన తెలివితేటలు. క్లాసుకంతా తానే ఫస్టు. మరైతే మా శారద సంగ తంటారా, చదువు మాటకేంగాని ఆ పిల్లకు సంగీతమే ఆరో ప్రాణం. కొత్త రికార్డు వెలువడించనుకోండి—వినడమూ, నేర్చుకోడమూ ఒక్కుఉేసారి...."

వంటగదిలో నుంచి బిందెలు, చెంబులు పరస్పరం పలక రించుకున్నట్టుగా చప్పుడు వినిపించింది. హఠాత్తుగా ఏదో విషయం జ్ఞప్తికి వచ్చినట్టు విశ్వపతి లేచి లోపలికి వెళ్ళిపోయాడు.

అయిదు నిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా దొర్లిపోయాయి. క్లాసుకంతానే ఫస్టయిన హైస్కూలు విద్యార్థి చదువుకోడం ముగించి పుస్తకాలు సర్దుకుంటున్నాడు. పరిసరాలలో కాస్త సంచలనం లేవదీసే బాధ్యత ఒక గృహస్థుడిదేనని ఎందు కనుకోవాలి? అతిథిమాత్రం ఆ పని ఎందుకు చేయగూడదన్న ఉద్దేశంతో "ఇదిగో అబ్బాయ్! మంచి పాట విని చాలా రోజులైంది. మీ చెల్లెల్ని ఒక పాట పాడమన రాదూ" అన్నాను.

"పాడతావా శారదా!" అబ్బాయి దీనంగా అడిగాడు చెల్లెల్ని.

ఆ అమ్మాయైతే ఏడుపు మొగమే పెట్టేసింది. "నాకు

పాడటం చేతగాదండీ మేష్టారూ! మా నాన్నగారికలా చెప్పుకోడం ఓ సరదా! అన్నయ్యగూడా క్లాసులో ఫస్టేమీ గాదు—"

ఈసారి దిగులు పడిపోవలసిన వంతు నాకే వచ్చింది. ఉన్నది లేనట్టుగా, లేనిది ఉన్నట్టుగా జీవితాన్ని అదొక మయసభలాగా రచించుకోడానికి మానవుడు పడుతున్న అవస్థల్ని తలచుకుంటే ఎవరికైనా దిగులే కలుగుతుంది. అబద్ధానికి మారువేషం వేసి నిజంగా తోపింపజేసే ప్రయత్నం అగడ్తపైన పుల్లలతో పందిరివేసి నిజంగా దానిపైన నిల్చోవడంలాంటిది. పుల్లల పందిరి ఏ క్షణాన్నయినా విరిగిపోక తప్పదు. మరుక్షణాన ఏమవుతుంది?

అరగంటసేపట్లో తిరిగి వచ్చాడు విశ్వపతి. ఒంటరిగా కాదు. విలంబనం జరిగినందుకు ఓ కారణాన్నిగూడా వెంటబెట్టుకొచ్చా—

"మన్నించండి రంగనాథంగారూ! రాత్రి భోజనానికి ముందుగా స్నానం చేయడం నా అలవాటు. ఆ పనిలో ఉండిపోయాను. అదీ గాక మా యింట్లో భోజనాలకు ఒక నిర్ణీత సమయమంటూ లేదు. పసివాళ్ళు ఏడుగంటలకల్లా అన్నాలు తిని ఎనిమిదింటికే నిద్రపోతారు. పెద్దవాళ్ళు ఏ తొమ్మిదికో పదికోగాని ఇంటికి రారు. పాపం, ఈవేళ మీ భోజనానికి ఆలస్యమైందేమో!...."

మరేం ఫరవాలేదు లెమ్మని విశ్వపతిని వెంబడించాను. భోజనాగారంలో కనిపించిన దృశ్యం నాకించుక ఆశ్చర్యాన్నే కలిగించింది! పెద్ద పెద్ద హోటళ్ళలో ఎవరి కాఫీ వాళ్ళు కలుపుకోవడం మన ఎరుకలోని విషయమే! కాని ఆడవాళ్ళున్న లోగిళ్ళలో—ఆ ఉన్నవాళ్ళు ఘోషా స్త్రీలయితే తప్ప—ఎవరి భోజనం వాళ్ళు వడ్డించుకోవడం అపూర్వమైన అనుభవం! పీటల కెదురుగా విస్తర్లల్లో వడ్డించి ఉన్న సిద్ధాన్నం మాకోసం ఎదురుచూస్తోంది. గిన్నెల్లో కూరా చారూ పచ్చళ్ళూ మజ్జిగలాంటి సాధకాలు, కూజాలో మంచి నీళ్ళు అన్నీ చేతి కందుబాటులో సిద్ధంగా ఉన్నాయి.

"ఇదీ నా భోజనాల ఏర్పాటు. ఆడవాళ్ళు మాటిమాటికీ వడ్డనతో జోక్యం పెట్టుకోడం నాకు సరిపడదు.... ...."

మౌనంగా భోజనం చేయడానికి ఉపక్రమించాను. విశ్వపతి చెబుతున్నాడు—"ఇలా చేయడంవల్ల మొగమాటాలకు అస్కారం ఉండదు. వద్దు వద్దన్నా ఆకు నిండుగా వడ్డించడం, మాట వరుసకు వద్దు లెమ్మని చెబుతే చెప్పిందే చాలుననుకుని గిరుక్కున వెను దిరిగి వెళ్ళిపోవడం లాంటి అవకతవకలు గూడా జరగవు. ఏమంటారు, రంగనాథం గారూ!"

"ఎంతటి చిన్న విషయాన్ని గురించైనా మీరు సున్నితంగా ఆలోచిస్తారు" అన్నాను.

నా ఆమోదముద్ర విశ్వపతికి అమందానందం కలిగించింది. ఆ ఆనందంలో అతడు గుమ్మంవైపు చూస్తూ, ఆ ప్రాంతాల్లో ఉందో లేదో నాకంతు దేలని అదృశ్యవ్యక్తిని నిర్దేశించి, "ఇదిగో, నిన్నే పిలవడం! ఒకసారి ఇలా వచ్చి వెళ్ళరాదూ!" అన్నాడు.

స్తంభించివున్న గాలి కదిలినట్టుగా ద్వారం దగ్గిర నుంచి యించుక అలికిడి వినిపించింది.

"చెప్పాను గదూ! వీరే రంగనాథంగారు. చూడ్డానికిలా నిరాడంబరంగా కనిపిస్తారంతే గాని కా రెక్కి తిరగ్గలిగిన హోదా ఆయనది! నెలకు అయిదు వందల రూపాయల జీతం...."

దిగ్భ్రమతో తల పైకెత్తి విశ్వపతి వైపు చూచాను. ఆలోగా ద్వారం దగ్గర మసలుతున్న ఆకృతి గూడా అంతర్ధానమైంది. ఒకటి రెండు క్షణాలవరకూ నన్నలాగే ఆశ్చర్యపడనిచ్చాడు విశ్వపతి. ఆ తరువాత పింటి దబ్బలా నా చెవి దగ్గరకు వంగి "మీకు తెలియదు లెండి రంగనాథంగారూ! ఆడవాళ్ళ దృష్టిలో డబ్బును బట్టే మగవాడికి విలువ!" అన్నాడు.

గౌరవమూ, ఘనతా లభించడమే అరుదు! లభించిన వాటిని విడనాడుకోడం అవివేకం! అయిదు వందల రూపాయల జీత గాడికి మల్లే మాటలు తగ్గించేశాను. విజృంభించి వాతావరణంలోకి చెదిరి పోకుండా నవ్వుల్ని పెదవుల కత్తెరతో ఎక్కడికక్కడ కత్తిరించి పారేశాను.

భోజనానంతరం నన్ను సాగనంపడం కోసం వీధి చివరిదాకా వచ్చాడు విశ్వపతి. చీకట్లు చిందులాడుతున్న మారు మూలగా ఎన్నిక చేసి అక్కడ నన్ను నిల్చోబెట్టాడు. నిల్చోబెట్టి "మిస్టర్ రంగనాథం గారూ! అన్యథా భావించకపోతే మీ మూలంగా ఓ సహాయం కావాలి" అన్నాడు.

"చెప్పండి" అన్నాను.

అప్పుడు ప్రశ్నోత్తరాల రూపంలో విశ్వపతి నా కుపదేశించిన ఉపకారోపనిషత్తు యొక్క వైనాన్ని సంగ్రహంగా యిలా పేర్కొనవచ్చు:

పెద్ద లేమన్నారు? ఈ శరీరం పరుల కుపకారం చేయడానికే నన్నారు. అలాగని ఏదో సహాయాన్ని అర్థించి ఉద్యోగుల్ని యిబ్బం దుల్లో పెట్టడం భావ్యమా? కానేకాదు. మరైతే యిప్పుడలా ఎందు కడగ వలసి వచ్చింది? ఈ సహాయం తన కోసం కాదు గనక! ఎవరికోసమైతే ఈ సహాయం కావలసి ఉన్నదో ఆ వ్యక్తి ఎటువంటి వాడు? తనకు ప్రాణస్నేహితుడు. (మొదటి క్వాలిఫికేషన్) చాలా మంచివాడు. (రెండోది) సదరు సహాయం యొక్క స్వరూప మెట్టిది? ఆ ప్రాణ స్నేహితు డొక యిల్లు కట్ట దలచుకుని అందు కొక ప్లాను తయారు చేసి మునిసిపాలిటీకి పంపుకున్నాడు. మంచిది. పద్ధతి అదేగదా!కాని మునిసిపాలిటీ వాళ్లు ఆ ప్లానును అంగీ కరించారు కాదు. ఎందువల్ల? ఆ ప్లాను ప్రకారం యిల్లు కడితే యిల్లు మునిసిపాలిటీకి చెందిన ఖాళీ జాగాలో కొంత భాగాన్ని ఆక్రమించ వచ్చునని అనుమానం కలగటంవల్ల!ఇందులో న్యాయవిరుద్ధమైనదేమీ కనిపించదే! కనిపించదు గాని తు.చ. తప్పకుండా సర్వకాల సర్వా వస్థలా న్యాయాన్నే అనుసరించడ మనేది ఎంతటి వారికైనా సాధ్యం కాదు. ఐతే యిప్పుడేం చేయాలని అభ్యర్థన?మరేం లేదు. మానేజరు హోదాలో ఒకమాట చెబితే ఓవరుసీరు ఒప్పుకోక తప్పదు. ఆ పని తామే స్వయంగా చేసుకోవచ్చు గదా! చేసుకోవచ్చు.గాని ఆ ఓవరుసీరు అదొక రకం మనిషి. అంటే?—కాస్త చేయి చాచే రకమన్నమాట!

"సరేనండీ విశ్వపతిగారూ! మాట్లాడి చెబుతాను" అంటూ వీడ్కోలు పుచ్చుకున్నాను.

* * *

ఓవరుసీరు రామరత్నం ప్రవర్తన యెలాంటిదో నాకు సరిగ్గా తెలియదుగాని మాటలు మాత్రం చాలా కచ్చితం. పిలిచి కుర్చీ యిచ్చి కూచోమన్నాను. కూర్చున్న తరువాత "రామరత్నంగారూ! ఓ చిన్న యిన్ఫర్మేషన్ కావాలి. చెబుతారా?" అన్నాను.

"మీకు లేనిదా సార్! అడగండి" అన్నాడు రామరత్నం.

"నీలకంఠయ్య అన్న ఆసామి తాను కట్టుకోదలచుకున్న యింటికోసం మనకో ప్లాను పంపుకున్నాడు. కాని అదెందుకో అప్రూవు కాలేదు...."

"ఎలాగౌతుంది? సాక్షాత్తూ మునిసిపల్ చేర్మన్‌గానే పంపుకున్నా అది అప్రూవు గాదు. ప్రయివేటు ఆసామి ఒకడు మునిసిపాలిటీవారు చిల్డ్రిన్స్ పార్కు-కోసం అట్టే పెట్టిన జాగాలోకి వచ్చేటట్టుగా యిల్లు కట్టుకుంటానంటే ఎవ డొప్పుకుంటాడు?"

"ఈ విషయాన్ని గురించి పునరాలోచన చేయడానికి వీలుండదా రామరత్నం?"

"మన్నించండి సార్! మీరు సూటిగా చెప్పవచ్చు. కాని డొంకతిరుగుడుగా చెబుతున్నారు. లోకంలో ఉన్న తెలివితేటలన్నీ తమ సొత్తేననీ, ఎదుటివాళ్ళందరూ తెలివి తక్కువ దద్దమ్మలనీ కొందరి భావం. మీ ద్వారా ఈ పని సానుకూలం చేసుకోదలచినవాళ్ళు నా పైన ఎలాంటి అభాండాలు మోపి వుంటారో నే నూహించలేకపోను. మాటవరుసకు మీరు వాళ్ళ మాటల్నే విశ్వసించా రనుకుందాం. నిజమేనయ్యా, నేను లంచగొండిని! అలాగైతే ఆ పార్టీ నేరుగా నా దగ్గరకే వచ్చి నా కివ్వవలసిన లంచమేదో నాకిచ్చి తమ పబ్బం గడుపుకోవచ్చు గదా! అలా చేశారుకారు. ఎందువల్ల? ఇక్కడెవరూ అలాంటి ముదనష్టపు డబ్బులకోసం ఆశించేవాళ్ళు లేకపోబట్టి! ఐనా యిప్పుడు జరుగుతున్న దేమిటి? నేను లంచగొండినన్న దుష్ప్రచారం. ఆ నీలకంఠయ్య యివ్వదలచుకున్న లంచాన్ని మధ్యలో తామే కాజేయడం

ఒకటి. మన దగ్గర ఉచితంగా పని చేయించుకోడం రెండు. మన ఉపకారానికి ప్రత్యుపకారంగా మనమే లంచగొండ్లమని ప్రచారం చేయడం మూడు. ఈ కపటనాటకం నటులకు దప్పితే ప్రేక్షకులకు అర్థంకాదని వీళ్ళ ధీమా! నా దగ్గరికొస్తే నేను ముఖం వాచేటట్లుగా చీవాట్లు పెడతానని వాళ్ళకు తెలుసు. అందుకనే యీ అడ్డుదారి. మిమ్మల్నీ నన్నూ గూడా అడుసులో త్రొక్కించడానికే ఈ ప్రయత్నం. వీళ్ళ కనుకూలంగా ఉంటే నుయ్యి, ప్రతికూలంగా ఉంటే గొయ్యి: ఎంత జాగ్రత్తగా ఉన్నా ముప్పును తప్పించుకోడం దుస్తరం. ఇది రెండేళ్ళ అనుభవంతో నేను నేర్చుకున్న గుణపాఠం. మీకు సైతం ఉపకరించకపోదు........''

ఓ వైపు విశ్వపతి. మరోవైపు రామరత్నం. ఎవర్ని విశ్వసించాలో తెలియక అరగంటసేపు మౌనంగా కూర్చున్నాను. బహుశా యిలాంటి చిక్కు సమస్య ఎదురుగావడంవల్ల నేమో, ఓ కవివరుడు 'ఏది సత్యం, ఏ దసత్యం, ఓ మహాత్మా ఓ మహర్షీ' అంటూ వాపోయాడు. గాజుబుడ్డిలో పోసివుంచిన ద్రవంలా మనిషిలో అంతర్గతమై ఉన్న అతడి స్వభావం కంటికి కనిపిస్తే ఎంతో బాగుండిపోవును. చిన్ననాడు పాఠశాలలో చూచిన వినోద ప్రదర్శనంలో మాంత్రికు డొక తమాషా చేసి చూపెట్టాడు. పెద్ద పెట్టెలాంటి పార్సెలు ఒకటి పైకితీసి దీనిలో ఏముందో చెప్పుకోమన్నాడు. పలువురు పలు రకాలుగా ఊహించారు. ప్రదర్శకుడు పార్సెలు విడగొట్టసాగాడు. అందులో, సైజులో అంతకంటే చిన్నదైన పార్సెలు ఒకటి కనిపించింది. మళ్ళీ ఆపరేషన్ చేసి చూస్తే దాని గర్భంలో వేరొకటి. ఇలా వరుసగా పది పన్నెండు ఆవరణల్ని భేదించుకుంటూ వెళ్ళిన తరువాత దీర్ఘచతురస్రాకారపు పొడుము డబ్బీలాంటి చిన్న అట్టపెట్టె ఒకటి దృగ్గోచరమైంది. "దీనిలో ఏమున్నదీ యిప్పుడైనా చెప్పుకోగలరా?" అన్నాడు ప్రదర్శకుడు. ఒకరు చేతి గడియారమన్నారు. మరొకరు ఉంగరమన్నారు. ఇంకొకరు 'తేలు' అన్నారు.

అరగంటసే పాలోచించిన తరువాత మానవ స్వభావాన్ని

గురించిన నిజం అంత సులభంగా అవగత మయ్యేది కాదన్న నిర్ణయానికి మాత్రమే రాగలిగాను.

ఎంతగా తప్పించుకుని తిరగాలన్నా అదొక విధిగా వారాని కొకటి రెండుసార్లు దర్శనమిచ్చి నీలకంఠయ్యగారి విషయం ఏం చేశారని అడుగుతున్నాడు విశ్వపతి. సమస్యనెటూ తేల్చకుండా కాల యాపన చేయడానికి ఉద్యోగుల ప్రపంచంలో ఉపాయం లేకపోలేదు. చూస్తాం, చేస్తాం, ఆలోచిస్తాం అన్న జవాబుతో వీలైనంతకాలం- బహుశా నేను ఊరినుంచి ట్రాన్స్ఫరు అయ్యేదాకా నీలకంఠయ్యగారి కట్టడాన్ని కాగితంపైన ప్లానుగా మాత్రమే మిగిలించి ఉంచాలన్నది నా పథకం! ఆ తరువాత అతడు ఊరు ఊరంతా ఆక్రమించుకున్నా నాకు నష్టమయ్యే దేమీ లేదు. నష్టపడే వాళ్ళు ఎవరి సంగతి వారు చూచుకో గలరు—ప్రస్తుతం నేను నా సంగతి చూచుకుంటున్నట్టు!

మూడు మాసాలపాటు వరుసగా ప్రతిరోజూ వెళ్ళానేమో, క్లబ్బంటే ముఖం మొత్తింది. శ్రీపురంలో క్రొత్త విహార స్థలాల కోసం అన్వేషింపసాగాను. ఊరికి దూరంగా ఉండడంవల్ల క్లబ్బు కన్నా ఆరోగ్యకరమైనదీ, మనుషు లెందరున్నా ఒకరి సంగతి ఒకరు పట్టించుకోకపోవడంవల్ల క్లబ్బుకన్నా అనువైనదీ అయిన స్టేషను ప్లాటుఫారం నన్ను బాగా ఆకర్షించింది. ఏడు ఏడున్నర గంటల ప్రాంతానికి ఉత్తర దిశగా వెళ్ళే రైలు స్టేషనులో ఆగుతుంది.అప్పుడు ప్లాటుఫారం మేలుకుంటుంది. స్టేషను పెళ్ళివా రిల్లులా కలకలలాడు తుంది.ఆ సంబరాన్ని తిలకిస్తూ ఓ రోజు గృహోన్ముఖుడి నౌతుండగా బుకింగు ఆఫీసు కిటికీ దగ్గర నిల్చున్న జనస్తోమం నుంచి బయటపడి ఆదరాబాదరాగా ప్లాట్ఫారం వైపు పరుగెడుతున్న విశ్వపతి కనిపించాడు.

"బండి కింకా పైముంది!ఎందాకా ప్రయాణం?"అని అడిగాను.

"మిరపకాయల సీజను గదండీ! గుంటూరులో మణుగు ధర యిరవై. ఆరు మాసాలు స్టాకుచేస్తే అదే మణుగు నలభై పలుకు తుంది. గుంటూరుకేనని టికెట్టు కొనుక్కోడం. వెళ్ళిన తరువాత అవసరాన్నిబట్టి ప్రోగ్రాము మారిపోవచ్చు...."

రైలు కదిలేటంతవరకూ స్టేషనులోనే ఉన్నాను. ఆ తరువాత రోడ్డుపైకి వచ్చి నగరానికి అభిముఖంగా నడవసాగాను. ఒకటి రెండు ఫర్లాంగుల దూరం వెళ్ళానో లేదో, విడచిపెట్టిన రామబాణంలా రివ్వున వస్తున్న సైకిలొకటి ఎదురైంది. "రైలు వెళ్ళిపోయిందా సార్?"—అది చంద్రం గొంతుక. ఆతురత, తడబాటు సమపాళంగా కలిసివున్న ప్రశ్న.

"వెళ్ళిపోయిందే! నాన్నగారిని రైలెక్కించి వచ్చాను గూడా నయ్యా చంద్రం!"

పదిబార్ల దూరం ముందుకు వెళ్ళిపోయిన చంద్రం అక్కడ తటాలున క్రిందికి దిగేశాడు. సైకిల్ను వెనుకకు త్రిప్పుకుంటూ "ఏమన్నాడు? ఎక్కడికి వెళ్తున్నానన్నాడు?" అని ప్రశ్నించాడు.

"గుంటూరులో మిరపకాయలమ్ముతున్నారన్నాడు...."

"తీసుకొచ్చి ఇంత కారంముద్ద తలమీద రుద్ది, ముంత మిరప్పొడి మా కళ్ళల్లో చల్లితే తన విధ్యుక్త ధర్మాలన్నీ తీరిపోయినట్టే నని గూడా చెప్పివుంటాడు...."

"అదేమిటయ్యా చంద్రం! ఏం మాట్లాడుతున్నావు నువ్వు?"

"కడుపు చించుకుంటే కాళ్ళమీద పడుతుందని తెలుసు సార్! కాని ఎంతకాలమని రహస్యాన్ని దాచి ఉంచుకోగలం! తండ్రి సంపాదించి పెట్టిపోయిన ఆస్తిని ఈయన హారతి కర్పూరంలాగే వెలిగించాడు. పదివేల రూపాయల పెట్టుబడితో మామగారు వ్యాపారం పెట్టిస్తే రెండేండ్లలో అప్పులు తేల్చాడు. మా అన్నదమ్ముళ్ళలో పెద్దవాళ్ళం ముగ్గురికీ అక్షరం ముక్క అబ్బిందంటే అది మా మేనమామగారి చలువ. పెద్దన్నయ్యకాయన సైకిలు కొనిచ్చి, రెండువందల రూపాయలు చేతికిచ్చి, పాల వ్యాపారం చేసుకో నాయనా! లాభిస్తుంది అన్నాడు. పాలల్లోనుంచి చిల్లర కొట్టులోకి, అందులోనుంచి బట్టల కొట్టులోకి భగవంతుడు దారిజూపాడు. మరైతే మీ నాన్నగారేం చేస్తుంటారని మీరడగవచ్చు! ఇదిగో, ఈలాగే ఊళ్ళు తిరుగుతుంటాడు. అందుకు డబ్బు కావాలిగదా! ఆ డబ్బు మా అమ్మ పెట్టెలోవున్నా, మా అన్నయ్య జేబులోవున్నా తెలివిగా సంగ్ర

హిస్తాడు. అంతెందుకు? ఈనాటి కీనాడేమైంది? బట్టల కొట్టుకు ఓ ఆసామి మూడువందల రూపాయలు అప్పుంటే ఎంతో చమత్కారంగా ఆయనదగ్గర వసూలుచేశాడు. డబ్బు చేతికొచ్చిందేమో, ఇంటికైనా రాకుండా మనిషి స్టేషనువైపు దూసుకున్నాడు. తీరా అప్పు చెల్లించేశాక ఎందు కనుమానం కలిగిందో ఏమిటో, ఆ ఆసామి మీ నాన్నగారొచ్చి అడిగితే డబ్బిచ్చేశానని చీటీవ్రాసి అన్నయ్యకు పంపించాడు. ఆ చీటీ చేరడమేమిటి, నేను సైకి లెక్కడమేమిటి రెండూ ఒక్కసారే జరిగాయి. కాని ఏంలాభం? ఇంటికి వెళ్ళిచూచి, బస్టాండంతా గాలించి ఇలా స్టేషనువైపు మళ్ళేసరికి ఆలస్యమైపోయింది. రైలు వెళ్ళిపోయింది.'' వేడిగా నిట్టూర్చాడు చంద్రం.

* * *

శ్రీపురంలో నేను ఉద్యోగం చేసినకాలం చాలా తక్కువ. ఆ పదినెలల్లో దేశయాత్రలకు వెళ్ళిపోకుండా విశ్వపతి ఇంటిపట్టునే గడిపినకాలం మరింత తక్కువ. పరిచయమైంది లగాయితు విశ్వపతిని గురించి నేననుకున్న విషయాలు, విన్న సంగతులు కలిగిన అనుభవాలు వరుసగా మనవిచేసుకోడం జరిగింది. ఎటొచ్చీ చెప్పకుండా మిగిలిపోయిన సంఘటన ఒక్కటే! కథకు ఉపకరించదేమోనన్న ధర్మ సందేహంతో, ఒక ఉదంతాన్ని కథలోకి రానివ్వకుండా తనలో తానే గుప్తపరచుకునే హక్కు రచయితకున్నదని నేను భావించలేను. తెలిసిన నిజాన్ని దాచుకోవడంవల్లగూడా అనృతదోషం సిద్ధించేమాట నిజమైనప్పుడు, కథకు ఉపకరించదని ఓ వాస్తవికోదంతాన్ని చెప్పకపోవడం సైతం దోషంగాక పోదు.

గుంటూరికి మిరపకాయలకని చెప్పివెళ్ళిన విశ్వపతి మూడు మాసాల తర్వాత తిరిగివచ్చాడు. తన అలవాటుప్రకారం ఓ రోజు రోడ్డుపైనే ఎదురయ్యాడు. "నమస్కారమండీ రంగనాథంగారూ! ఊరినుంచి మొన్ననే వచ్చాను. రావడం గుంటూరునుంచేననుకోండి. కాని అంతకుమునుపు....'' అంటూ మామూలు పాఠం ఒప్పగించాడు. నీలకంఠయ్యగారి ఇంటి ప్లాను విషయం ఎక్కడవేసిన గొంగడి అక్కడేనన్న సామెత కాక ఉదాహరణగా తయారైనందుకు విచారం

వెల్లడించి, ఆ పని ఏనాటికైనా నా మూలంగా నెరవేరి తీరుతుందన్న ఆశాభావం ప్రకటించాడు.

ఆ పాటికి శ్రీపురంలో నాపని ముంతపొగలో ఊపిరి త్రిప్పుకో లేని చందంగా ఉంది. ట్రాన్స్‌ఫరుకోసం తీవ్రంగా ప్రయత్ని స్తున్నాను.

క్రొత్తగా విడుదలైన సినిమా ఒకటి పట్టణంలో ప్రదర్శింప బడుతుంటే, తీరికచేసుకుని మొదటి ఆటకే వెళ్ళాను. ఆకాశం మేఘా వృతంగా ఉన్నప్పటికీ, క్రింద గాలి ఆడకపోవడంవల్ల థియేటర్‌లో ప్రాణాలు గిలగిల లాడిపోయాయి. ఒకటి రెండుసార్లు విద్యుత్ప్ర సారం ఆగిపోవడంవల్ల సక్రమంగా ప్రదర్శనాన్ని తిలకించే ప్రాప్తం గూడా లేకపోయింది. దూరంగా ఎక్కడో తుపాను పట్టివుంటుం దన్నారు అనుభవజ్ఞులు. అన్ని అంతరాయాలూ గడచి, ఆట ఆఖరయే సరికి గంట పదిన్నర దాటింది. బయట సన్నగా తుంపర చినుకులు జారుతున్నాయి. వాన ఉద్ధృతంగా వచ్చేలోగా ఇల్లు చేరుకోవచ్చు నన్న ఊహతో వడివడిగా నడువసాగాను. కాని అంతకంటే వేగంగా వచ్చి ఓ వాన మబ్బు పట్టణాన్ని ముట్టడించింది. గాలి చేస్తున్న ఆర్భాటం తగ్గి, అది తగ్గినంత మేరకు వాన హెచ్చింది. చూస్తుండ గానే కుంభవర్షం ప్రారంభమైంది.

అప్పుడిక ఆశ్రయంకోసం చుట్టూరా కలయజూచాను. దగ్గర్లో ఉన్న ఇళ్ళల్లో మచ్చుకొక్కదానికైనా వసారా కనిపించిందిగాదు.

దిక్కులు దోచని ఆ పరిస్థితిలోనే పిలుపు వినిపించింది.

"ఏమండోయ్ రంగనాథంగారూ! అయ్యో పాపం, తడిసి ముద్దయిపోయారు. ఇదిగో, ఇక్కడున్నానండీ, ఇక్కడ...."

పిలుస్తున్న వ్యక్తి విశ్వపతి. అప్పుడుగానీ నేను విశ్వపతి ఇంటి ముంగిటికి వచ్చినట్టు గ్రహింపలేకపోయాను. గొంతెత్తి పిలుస్తున్నాడు గనుక, సురక్షితమైన ఆశ్రయం లభించినట్టేనని ఆలో చించిన నాకు అక్కడి పరిస్థితి వేరొకవిధంగా ప్రత్యక్షమైంది. ఈగ జొరబడడానికైనా వీలులేకుండా వీధి తలుపు, కిటికీలు బంధింపబడి ఉన్నాయి. ఇంటికీ, వీధికీ మధ్య సన్నపాటి అరుగుపైన రెండడుగుల